

КАЛІТЕНКО ОКСАНА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри цивільного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ COVID-19

Всесвітня епідемія і пов'язана з нею пандемія COVID-19, що викликала коронавірусом SARS-CoV-2, який швидко поширився країнами світу, породила безперервну роботу найкращих вчених в галузі медицини та вірусології над життєво важливими питаннями – природою вірусу та ефективними шляхами його подолання.

Водночас, крім медичних питань і проблем, ситуація, що склалась, виявила низку правових проблем, які пов'язані з особливостями реалізації цілого ряду прав людини в умовах надзвичайної ситуації. Так, найбільш обговорюваними та дискусійними є питання пов'язані із забезпеченням прав людини конституційного рівня, зокрема, права на вільне пересування та вибір місця проживання, права на сім'ю (на укладення і розірвання шлюбу), права на освіту, тощо. Слід зазначити, що деякі права при цьому не втратили повністю свого змісту і за допомогою сучасних цифрових технологій лише отримали новий формат реалізації. До таких прав можна віднести право на освіту, право на сім'ю, право на зайняття підприємницькою діяльністю (торгівля онлайн), тощо. Але в той же час низка інших прав опинилася під реальною загрозою порушення різного ступеня. Так, наприклад, в окремих країнах заборона для дітей та людей похилого віку виходити з дому в судовому порядку визнана такою, що порушує право людини на вільне пересування. В той час, як в Україні Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсмен) надав роз'яснення про те, що заборона виходити з дому не є порушенням права на вільне пересування, а має вважатися тимчасовим обмеженням такого права в порядку, передбаченому Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб». Тобто в різних країнах питання правового регулювання різних сфер людського життя в умовах пандемії вирішуються по-різному. Та існує одна загально важлива і чи не найбільш обговорювана проблема в правовій сфері сучасності – це проблема захисту персональних даних. Життєва необхідність збирання та обробки персональних даних хворих осіб для забезпечення контролю, ізоляції, виявлення контактів, та як результат для стримування COVID-19 виникла не тільки в кожній окремій країні, а і у всьому світі в цілому. Урядами та іншими організаціями сьогодні вживаються безпрецедентні (а іноді принципово нові і надсучасні) заходи з метою стримування COVID-19, які, згідно чинного законодавства, серед іншого, можуть включати збирання і обробку персональних даних. При цьому результат таких маніпуляцій з персональними даними, насправді, може бути непередбачуваним. Так як

механізм збирання і обробки персональних даних далеко не во всіх країнах отримав належне і гідне правове регулювання.

Так в Україні відносини із захисту персональних даних регулюються Законом «Про захист персональних даних» в якому містяться далекі від європейських норми права, що регулюють порядок і способи збирання, обробки та захисту інформації, що індивідуалізує фізичну особу. Так, зокрема, за загальним правилом збирання і обробка інформації про фізичну особу мають проводитися виключно за наявності поінформованої згоди на це фізичної особи. Однак 13 квітня 2020 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», яким внесено зміни до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб». У Прикінцевих та перехідних положеннях цього Закону міститься п. 2, у якому зазначено: «2. Установити, що на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) та протягом 30 днів з дня його відміни: 1) дозволяється обробка персональних даних без згоди особи, зокрема даних, що стосуються стану здоров'я, місця госпіталізації або самоізоляції, прізвища, ім'я, по батькові, дати народження, місця проживання, роботи (навчання), з метою протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), в порядку визначеному в рішенні про встановлення карантину, за умови використання таких даних виключно з метою здійснення протиепідемічних заходів. Тобто фактично законодавець дозволив збирати, систематизувати, обробляти персональні дані фізичних осіб, причому на протязі досить великого і поки що невизначеного періоду. На жаль, при цьому він проігнорував імплементацію багатьох європейських нормативних актів з цих питань, які детально і всебічно регламентують захист персональних даних в країнах – членах Європейського Союзу.

Так варто згадати, що такі міжнародні нормативно-правові документи, як Конвенція про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108) та Модернізована Конвенція 108+, а також Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (GDPR) гарантують високі стандарти у сфері захисту персональних даних.

Разом із тим можна зазначити, що вказані документи в цілому навряд чи є несумісними з тимчасовим застосуванням обмежувальних заходів, спрямованих на порятунок життя та боротьбу з пандемією. Зокрема у спільній заяві Олександри П'єруччі, Голови Комітету Конвенції 108, та Жана-Філіпа Вальтера, Уповноваженого Ради Європи із захисту даних, від 30 березня 2020 року зазначається, що Модернізована Конвенція 108+ визнає необхідність допущення деяких винятків та обмежень задля нагальних цілей, які є життєво важливими та становлять суспільний інтерес. Проте, такі обмеження мають відповідати чітким вимогам з метою забезпечення безперерйного дотримання

верховенства права. Згідно з положеннями Модернізованої Конвенції 108+ винятки повинні бути передбачені законом, відповідати сутності основних прав і свобод та бути необхідними і пропорційними заходами у демократичному суспільстві. Такі обмежувальні заходи мають застосовуватися:

- виключно на тимчасовій основі (протягом певного періоду часу, чітко обмеженого тривалістю надзвичайного стану);
- за умови встановлення гарантій (наприклад, кодування даних ключами, обов'язкової поінформованості суб'єкта щодо обробки пов'язаних із ним даних, проведення оцінки впливу обробки безпосередньо до її початку тощо);
- за умови зворотності обмежувальних заходів (це означає, що після припинення дії обставин, що стали підставою для запровадження обмежувальних заходів і досягнення визначених цілей має бути відновлено звичайний режим захисту персональних даних у повному обсязі зі скасуванням винятків та обмежень, які застосовувалися під час надзвичайного стану).

19 березня цього року Європейська рада з захисту даних (EDPB) також опублікувала відповідну заяву, у якій роз'яснила, що GDPR дозволяє компетентним органам охорони здоров'я та роботодавцям обробляти персональні дані в умовах епідемії згідно з національним законодавством і за визначених ним обставин. Наприклад, коли обробка є необхідною з міркувань значного суспільного інтересу у сфері охорони здоров'я.

GDPR аналогічно до Модернізованої Конвенції 108+ передбачає можливість відхилення від заборони обробляти чутливі категорії персональних даних, зокрема, даних про здоров'я, якщо це необхідно і становить значний суспільний інтерес у сфері охорони здоров'я (ст. 9.2.i), на підставі права ЄС чи національного законодавства або тоді, коли існує необхідність захисту життєво важливих інтересів суб'єкта даних (ст. 9.2.c), оскільки у пункті 46 GDPR чітко йдеться про боротьбу з епідемією.

За умови, що пріоритетність життя людини та дотримання професійних стандартів є основоположними цінностями у сфері охорони здоров'я, обробка даних, що стосуються здоров'я, має гарантувати повагу до прав та основних свобод кожного, зокрема повагу до права на приватність та захист персональних даних. Рекомендація CM/Rec(2019)2 стосовно обробки даних, що стосуються здоров'я, містить спеціальні положення у цій сфері і, зокрема, присвячена науковим дослідженням, що наразі є однією з ключових сфер міжнародної співпраці у боротьбі проти COVID-19.

Необхідно зазначити, що і GDPR містить положення, які фактично дозволяють обробляти персональні дані пацієнтів з метою наукових досліджень, спрямованих на досягнення нагальних цілей у сфері охорони здоров'я.

Отже GDPR дозволяє використовувати законно зібрані дані повторно для наукових досліджень без отримання згоди суб'єкта. Однак це

можливо виключно за умови встановлення відповідних гарантій (ст. 5 (1) (b) та 89 (1) GDPR).

Водночас право особи заперечувати проти проведення наукових досліджень, до яких включено її дані, як і право вимагати видалення таких даних, обмежується у тому випадку, якщо існує значний суспільний інтерес, якого можна досягнути завдяки таким науковим дослідженням (ст. 21 (6), ст. 17 (1) (c) та 17 (3) (d) GDPR).

Проте у цьому контексті, варто зауважити, що GDPR дозволяє державам-членам встановлювати суворіші вимоги у сфері даних про здоров'я. Це означає, що згадані вище обмеження можуть і не застосовуватися або застосовуватися неоднаково у країнах ЄС.

У підсумку варто зазначити, що відхилення від правил захисту персональних даних та обмеження прав, встановлених міжнародними документами, задля досягнення значного суспільного інтересу у будь-якому випадку може здійснюватися лише за умови дотримання керівних принципів захисту персональних даних, зокрема, – принципу пропорційності та збалансованості прав, який означає, що обмежувальні заходи мають відповідати сутності основних прав і свобод та бути необхідними заходами у демократичному суспільстві.

Тобто ті чи інші обмежувальні заходи вживаються за умови доведеності їх потенційної переваги для цілей охорони здоров'я населення над тими засобами, які передбачають менше втручання в особисте життя.

Ключові слова: персональні дані, захист, принципи захисту, GDPR, обмеження прав.

Ключевые слова: персональные данные, защита, принципы защиты, GDPR, ограничение прав.

Key words: personal data, protection, protection principles, GDPR, rights restriction.

МАТІЙКО МИКОЛА ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ: ОКРЕМІ ПРИВАТНОПРАВОВІ АСПЕКТИ

Правове забезпечення безпеки інформації – це комплексне завдання, що включає напрямки діяльності в багатьох сферах життєдіяльності людини. До його виконання мають бути залучено широке коло засобів впливу на суспільні відносини, серед яких важливе місце мають посідати і приватноправові засоби. Серед важливих чинників інформаційної безпеки окреме місце посідають правові засоби обмеження доступу до окремих видів інформації. Безумовно важливою тут є сфера професійних таємниць, та зокрема банківської таємниці. У всіх цих випадках «інститут таємниці являє собою механізм захисту